

Нелля НИЧКАЛО

ВІД АНТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ ДО СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Висвітлено історико-філософські аспекти розвитку педагогічної науки. Проаналізовано методологічні підходи українських, польських, німецьких, російських вчених до обґрунтування її субдисциплін. Простежено тенденцію щодо посилення значення педагогіки і її субдисциплін у підготовці вчителів, працівників соціальної сфери та інших фахівців на усіх континентах світу.

Ключові слова: *філософія, педагогіка, субдисципліни педагогічної науки, українська педагогіка, навчальні курси з педагогіки.*

Сьогодні педагогіка є наукою наук про (само)виховання і (само) навчання усіх генерацій, на різних континентах, у різних культурах і навіть у віртуальному світі.

Богуслав Сліверський

"Педагогіка є наукою наук" - такий глибокий висновок щодо місії педагогіки, її функцій і великого значення у вихованні і навчанні різних категорій населення, на різних історичних етапах і в сучасних умовах обґрунтував професор звичайний, доктор хаб., Голова Комітету педагогічних наук Польської академії наук Богуслав Сліверський у книзі "Освіта (у) політиці Політика (в) освіті. Інспірації до досліджень освітньої політики" ("Edukacja (w) polityce Polityka (w) edukacji: Inspiracja¹ do badan polityki oswiatowej"). Ця книга побачила світ на початку 2015 р. у відомому в Європі і світі Краківському видавництві **"Impuls"**. За визначенням рецензента цієї праці проф., доктора хаб. Збішека Мелосіка, "вона являє собою чудову кристалізацію наукової педагогіки і педагогіки в дії" [17, с. 15].

Особливу увагу привертає твердження автора - **"педагогіка є наукою наук"**. Адже від античних часів і до початку XXI століття педагогічні ідеї пронизували життєдіяльність кожного народу, кожного суспільства на усіх континентах. Сьогодні педагогіку як науку можна порівнювати із світовим цивілізаційним океаном, на різних глибинах якого народжувалися й нині народжуються філософсько-педагогічні течії, формувалися й нині формуються теорії і концепції виховання людини. Зрозуміло, що вони збагачують наукознавство - цю унікальну методологічну царину, згідно з критеріями якої педагогіка як наука піднялася до системи педагогічних наук.

Стародавня педагогічна думка - це джерело і водночас фундамент становлення і розвитку педагогіки як науки на різних історичних етапах розвитку людства. В історію світової філософсько-педагогічної думки увійшла спадщина Піфагора, Геракліта, Демокріта, Сократа, Платона, Аристотеля... Звертає на себе увагу історіографічний аналіз розвитку педагогічної думки, здійснений професором С. Штобриним (S. Sztobryn). На основі міждисциплінарного аналізу багатьох історичних, філософських, педагогічних, психологічних наукових джерел вчений розкриває особливості розвитку стародавньої педагогічної думки, римської педагогіки, педагогіки середньовіччя, Відродження, Просвітництва, ідеології Нового виховання [17, с. 1-77].

Багатоаспектний філософсько-педагогічний аналіз дав змогу виявити незвичайну тріаду **"людина - праця - педагогіка"**. У цій тріаді діалектично поєднано важливі поняття, пов'язані з розвитком людської цивілізації. Інноваційний поступ кожного суспільства залежить від освіти, рівня її розвитку, філософського осмислення й прогностичного обґрунтування комплексу соціально-економічних, соціально-культурних, психолого-педагогічних та інших умов, необхідних для більш повної реалізації творчого потенціалу людини упродовж життя.

¹ Inspiracja (від лат. *inspiratio* – натхнення, навіювання).

Різні тлумачення педагогіки як науки знаходимо у багатьох енциклопедіях, словниках, підручниках і посібниках. Передусім звернемося до тлумачення педагогіки як науки, запропонованого академіком С. Гончаренком: "Педагогіка - наука про навчання і виховання підростаючих поколінь" [1, с. 350] Вчений вважає, що педагогіка - соціальна наука, яка об'єднує, інтегрує, синтезує дані всіх природничих і соціальних наук, пов'язаних з формуванням людини. Термін "педагогіка" вживається в кількох значеннях: 1) у розумінні педагогічної науки; 2) педагогіка - це мистецтво, і тим самим вона ніби прирівнюється до практики; 3) як система діяльності, що проектується у навчальних матеріалах, методиках, рекомендаціях, установах; 4) як навчальний курс, який вивчається в педагогічних університетах та інших навчальних закладах за профільованими програмами [2, с. 635].

Як наголошує С. Гончаренко, неспростовне правило наукової логіки полягає в тому, що "основні поняття, твердження мають бути чітко визначеними". Двозначність у тлумаченні наукових термінів заважає чіткому їх розумінню і науковому викладу. Тож, розглядаючи складні педагогічні проблеми, дотримуватимемося однозначного тлумачення: педагогіка - це педагогічна наука, і тільки в цьому значенні вживатимемо термін "педагогіка". Якщо ж подивитися на справу ширше, зазначає цей видатний український методолог і дидакт, "виходячи за межі окремих педагогічних явищ, можна сказати, що це - діяльність з виконання одвічно існуючої функції людського суспільства: передавати новим поколінням накопичений віками соціальний досвід, іншими словами - трансляція культури" [2, с. 636]. Не менш вагомими є інші трактування цього поняття, а саме:

- наука про виховання, освіту й навчання людини; розкриває суть, цілі, завдання та закономірності виховання, його роль у житті суспільства й розвитку особистості, процес освіти і навчання. Охоплює теорію виховання, дидактику і школознавство (М. Ярмаченко) [6, с. 356];

- наука про сутність розвитку і формування особистості людини й розроблення на цій основі теорії і методики виховання і навчання як спеціально організованого процесу (Є. Рапациєвич) [5, с. 572];

- майстерність "дитиноводіння" (від paidos - дитина і ago - веду), галузь науки, яка розкриває сутність, закономірності освіти, роль освітнього процесу в розвитку особистості, що розробляє практичні шляхи і способи підвищення їх результативності (М. Нікандров, Г. Корнетов) [7, с. 110];

- "...педагогіка - це виховання людини, і учіння - раціональний досвід, важлива складова її переконань і світогляду" (І. Зязюн) [3, с. 2].

Аналіз зарубіжної наукової та довідкової літератури свідчить про широке застосування поняття "педагогіка" у працях сучасних науковців багатьох країн. У більшості з них педагогіка визначається як наука про освіту, виховання, навчання і соціалізацію людини.

Для позначення педагогіки (нім. Pädagogik) у німецькомовній науковій літературі часто також використовується поняття "наука про виховання" (нім. Erziehungswissenschaft) для підкреслення важливості орієнтування саме на процеси виховання, а не дидактику. Слід зазначити, що впродовж останніх 15 років серед

науковців цієї країни точаться дискусії щодо доцільності використання такого синоніму. Так, більшість представників німецької наукової спільноти дотримується думки, що "педагогіка" є значно ширшим поняттям, ніж "наука про виховання". Джерело, коріння "науки про виховання" саме від педагогіки і є її невід'ємною складовою. Вивчення показує, що в сучасній науковій і науково-методичній літературі паралельно застосовуються ці поняття у такому вигляді: педагогіка / наука про виховання (Pädagogik / Erziehungswissenschaft).

Педагогіка охоплює різні педагогічні субдисципліни, що виокремлюються за напрямками навчальної діяльності, зокрема: системна педагогіка, порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка, професійна педагогіка, дошкільна педагогіка, шкільна педагогіка, спеціальна педагогіка тощо. За напрямками навчально-виховної діяльності виокремлюються міжкультурна педагогіка, педагогіка миру, медіапедагогіка, музейна педагогіка, педагогіка дозвілля, педагогіка дорожнього руху тощо. Мета цих та інших субдисциплін (їхнє практичне поле) полягають у такому: виховання миру; формування комунікативної культури; виховання здорового способу життя; виховання культури спілкування; сексуальне виховання; виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища; виховання безпечної поведінки на дорозі та ін.

Не будемо вдаватися до аналізу й порівняння визначення сутності викладених вище підходів до обґрунтування педагогіки як науки (адже це неможливо в межах однієї статті). Вважаємо за доцільне зазначити, що серед українських, німецьких, польських і російських науковців, праці яких ми проаналізували, немає єдиного підходу до трактування педагогіки як науки. Як зазначав С. Гончаренко, "така неоднозначність нерідко веде до плутанини, породжує незрозумілість. Цим терміном почали позначати уявлення про ті чи інші підходи до навчання, про його методи та організаційні форми" [2, с. 636].

Безумовно, це спричинено комплексом різних взаємопов'язаних явищ, передусім ідеологічних, які накладали "табу" на нові теорії, концепції й насаджували думку, що радянська педагогіка й відповідно освіта "найкращі в усьому світі", а школа й педагогіка в країнах імперіалізму знаходяться в кризі і занепаді. Одним із переконливих свідчень такого ідеологічного табу є "Нариси з історії педагогіки", видані у 1952 р. Академією педагогічних наук РРФСР.

За висновком Б. Сліверського, "сучасна педагогіка є наукою, що інтегрує і водночас допомагає усім тим, хто завдяки своїм знанням з урахуванням різних дисциплін розпізнає й оцінює людську сутність і допомагає їй у самореалізації або в досягненні трансцендентних цілей. Про "силу" педагогіки як наукової дисципліни свідчить те, що рефлексійно, з великою повагою до потреби осмислення нового, що з'являється у науках соціальних і гуманістичних як реакція на соціально-політичні зміни в сучасних суспільствах, і є головним в їхніх викликах чи сподіваннях [17, с. 1]. Найголовніша мета педагогіки - введення людини у світ культури, у світ соціального життя, щоб професійно спрямована освіта стала пріоритетом у допомозі кожній людській особистості в її успішній життєдіяльності на різних вікових етапах.

Серед сучасних визначень педагогіки не можна оминати положення, обґрунтоване Кульбе Аннет (Kulbe Annette). Наведемо зміст повного визначення

(переклад з нім. Л. Дяченко): "Педагогіка - це наука про освіту і виховання людини (загальна середня освіта, освіта дорослих, суспільні норми поведінки) та їхню інституалізацію (дитячий садок, школа, заклади вищої освіти). Вона вивчає питання виховання і освіти, спрямована на досягнення виховних цілей, вирішення завдань виховання і розробку методів виховання. Головним завданням педагогіки є виховання і освіта людей, починаючи від дитячого садка, школи - до освіти в дорослому віці.

Педагогіка, з одного боку, підтримує людину в її особистісному і соціальному розвитку (самостійність, моральне виховання, норми поведінки, розвиток соціальної компетентності), а з другого, сприяє її освіті (набуття знань, шкільна і професійна підготовка, набуття професійних знань). Виховання і освіта здійснюються не тільки через батьків, учителів, викладачів, а також через колег, партнерів по роботі, друзів. Виховання і освіта не завершуються після закінчення школи чи вищого навчального закладу. Вони тривають протягом усього життя" [11, с. 15].

Отже, зміст цього положення можна кваліфікувати як комплексне методологічно обгрунтоване визначення педагогіки як науки для людей різного віку, спрямованої на цілісне забезпечення їх виховання і освіти, неперервного професійного розвитку. Погоджуючись з таким підходом, додамо, що педагогіка - це своєрідна соціальна наука, спрямована на всі суспільства, усі верстви населення, людей різного віку - від народження й до останньої життєвої днини і хвилини.

Інтердисциплінарність педагогіки

Переконливим підтвердженням становлення, розвитку і формування системи педагогічних наук є **"Педагогічна енциклопедія XXI століття"** ("Encyklopedya Pedagogiczna XXI wieku") у 7-ми томах (8-й том - вирієтєпі). Цей фундаментальний доробок польських учених є цінним узагальненням розвитку педагогіки як науки у світі на різних історичних етапах. У четвертому томі цього видання високого міжнародного рівня систематизовано й схарактеризовано сучасну систему педагогічних наук, що охоплює різні субдисципліни. Педагогіка розглядається як рефлексія філософська, як галузь знання про навчання і виховання, як предмет академічного і професійного навчання [17, с. 100-101]. "Вона [педагогіка] є не лише наукою про виховання... Вона досліджує навчання і виховання людини не лише як процес історичний, психічний або соціальний, а також як процес культурний" [17, с. 100].

Високо оцінюючи наукові статті, вміщені у цій енциклопедії, маємо визнати, що не всі презентовані в цьому унікальному виданні субдисципліни можна розглядати як субдисципліни педагогіки. Знову звернемося до методологічних роздумів С. Гончаренка, який пише: "Іноді термін "педагогіка" тлумачиться занадто широко. Тоді під назвою цього поняття з'являються методичні системи або просто методики здійснення якоїсь форми навчальної роботи. Такими є, наприклад, "музейна педагогіка", "педагогіка миру", "педагогіка ризику", "педагогіка ідентифікації" тощо. Таких новоутворень не будемо торкатися, оскільки більшість із них не є загальноновизнаними і внесення їх до переліку трактування "педагогіки" лише заплутало б справу. Вкажемо лише на ті галузі застосування загальнопедагогічних знань з урахуванням особливостей кожної галузі, які більше чи менше визнані в науці, хоча

основи для виділення тієї чи іншої "педагогіки" - різні. Наприклад, основою для виділення "дошкільної педагогіки", або педагогіки "третього віку", слугує вік, а для виділення виробничої чи військової педагогіки - вид діяльності, до якої треба підготувати людину" [2, с. 637]. Напевно, було б доцільним окремі з них кваліфікувати як важливі й актуальні напрями педагогіки. Хоча, на нашу думку, нічого негативного в цьому немає. Це лише свідчить про прагнення засновників нових напрямів педагогічних досліджень звернути увагу на їх важливе значення і перспективність. Здійснення такого аналізу дає змогу побачити глибину і багатство педагогіки, широку і багатобарвну палітру вікових пошуків у вихованні дитини, її підготовці до самостійного життя, а також розвитку дорослої людини на усіх її життєвих етапах.

Аналізуючи педагогіку як предмет академічної і професійної підготовки, до основних дисциплін педагогічного знання Б. Сліверський відносить: історію виховання і педагогічної думки; загальну педагогіку; дидактику; теорію виховання; соціальну педагогіку; порівняльну педагогіку; педагогіку опікунську; спеціальну педагогіку; ресоціалізаційну педагогіку; педагогіку праці; педагогіку дорослих; педагогіку медіальну; педагогіку здоров'я; педевтологію; педагогічну діагностику; освітню політику [17, с. 87].

Погоджуючись загалом з таким підходом до визначення основних дисциплін педагогічного знання, зауважимо, що педагогічна діагностика охоплює сукупність вимірювальних і прогностичних методик, необхідних для кожної субдисципліни педагогічної науки. Що ж стосується освітньої політики, то її доцільно обґрунтовувати на загальнодержавному рівні з метою забезпечення повноцінного розвитку всієї освітньої системи, а також її підсистем. Безумовно, освітня політика держави має бути покладена в основу законотворчої діяльності.

Вважаємо також за доцільне звернутися до змісту академічного підручника "Педагогіка. Ключові питання. Поняття. Процеси. Моделі" (Pedagogika. Kluczowe zagadnienia. Pojęcia. Procesy. Modele) [12]. Перше польське видання було здійснено у 2012 р. Гданьським психологічним видавництвом. Його автор Фрідріх В. Крон (Friedrich W. Krön) - професор педагогіки в Інституті педагогіки університету Яна Гютенберга в Могунції досліджує теорії навчання і соціалізації, а також проблеми загальної педагогіки. У цьому сучасному підручнику, що витримав сім видань, презентуються найважливіші концепції, моделі і підходи у педагогіці. За оцінкою Б. Сліверського, "це один із найважливіших сучасних гуманістичних підручників, у якому поєднано педагогічне знання як з напрямку педагогічної антропології, так і найновішого знання із соціалізації, виховання чи теорій організації. Автор не обходить і складних проблем, з якими мають впоратися суспільства і середовища, а також виховні інституції, зокрема: авторитет, лідерство, влада, насильство, компетенції чи комунікація" [12, с. 7]. Особливу увагу Фрідріх В. Крон приділяє аналізу споріднених дисциплін педагогіки (рис. 1).

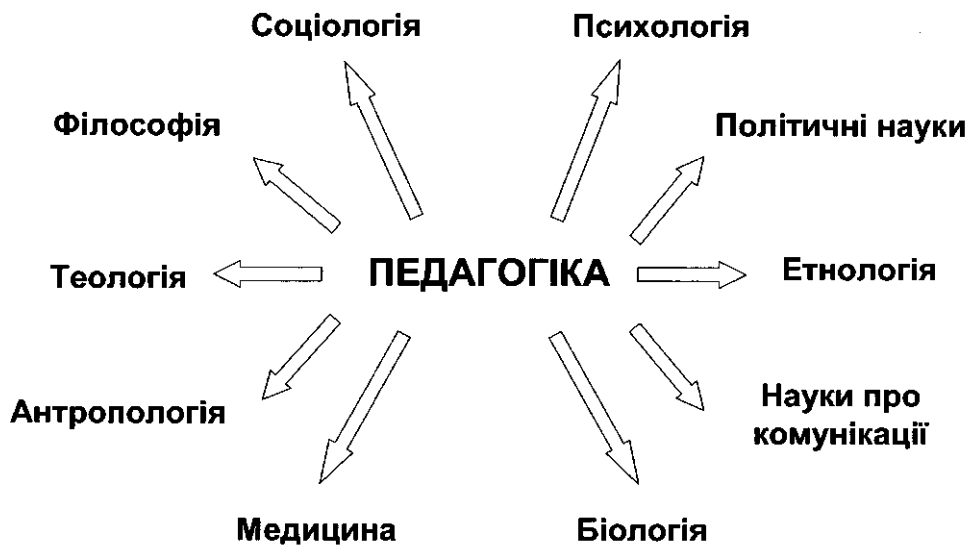

Рис. 1. Споріднені дисципліни педагогіки [12, с. 24]

Рис. 1. Споріднені дисципліни педагогіки [12, с. 24]

Аналізуючи споріднені дисципліни педагогіки (за Ф. В. Кроном), можна переконатися, що усі ці галузі наукового знання і дисципліни є спорідненими. Доречно зазначити, що це визначення у перекладі з німецької на польську є досить вдалим: **Bіwсуріту роkrewnе ресlа\$о\$ікі**. За своєю суттю, метою і завданнями вони й справді ніби генетично поєднані "через кров", оскільки кожна з них, а також її субдисципліни спрямовані на людину, для людини кожного віку від пренатального періоду, від появи на цей світ й на усіх складних етапах життєдіяльності.

Наголосимо, що взаємозв'язки між цими галузями наукового знання є органічними, міждисциплінарними і системними. Міждисциплінарність є методологічною основою їх розвитку, оскільки саме спорідненість уможливорює народження наукових "новоутворень", сміливих теорій і концепцій, які згодом в умовах інформаційно-технологічного суспільства трансформуються в нові соціально-культурні та освітні сфери, різні напрями. У високорозвинених суспільствах цей процес є динамічним, оскільки паралельно народжуються й стрімко впроваджуються інноваційні технології. Людина фантастично й динамічно проектує й створює віртуальний світ, керує ним, прогнозує його подальший розвиток.

Значний науковий інтерес становлять методологічні підходи німецьких науковців до визначення структури педагогіки, що наочно відображено на рис. 2.

		Субдисципліни педагогіки (вибірково)								
		Загальна педагогіка			Специфічна педагогіка					
Суміжні дисципліни: педагогічна психологія, педагогічна соціологія, фахова дидактика	I площина	Системна педагогіка	Історія педагогіки	Порівняльна педагогіка	Шкільна педагогіка	Професійна педагогіка	Освіта дорослих	Спеціальна педагогіка	Корекційна педагогіка	
	Галузеві педагогіки (вибірково)									
	II площина	Інтеркультурна педагогіка	Освіта жінок	Медіапедагогіка	Педагогіка безпеки руху	Педагогіка підприємства	Дошкільна педагогіка	Педагогіка вищої школи	Педагогіка людей похилого віку	Мистецька педагогіка

Рис. 2. Структура педагогіки [13, с. 309]

Як бачимо, виокремлення загальної педагогіки, специфічної педагогіки і галузевих педагогік є свідченням нетрадиційних підходів до систематизації субдисциплін педагогіки за двома площинами. Перша охоплює різні системи наукового педагогічного знання (наукову педагогіку), а друга - диференціює "практичні педагогіки" на основі галузевого підходу. У зв'язку з цим привернемо увагу до виокремлення "системної педагогіки", що визначається як "найголовніша дисципліна педагогіки, завданнями якої є наукове обґрунтування основ педагогічних досліджень і педагогічної діяльності, вивчення теоретичних і методологічних основ виховання і освіти та умов їхньої інституалізації" [11, с. 310].

В умовах інформаційно-технологічного суспільства цілком закономірно постає питання щодо підготовки кадрів нової генерації, виокремлення досі небувалих галузей і напрямів, обґрунтування і створення нових інтегрованих професій, а також оперативного введення їх у державний класифікатор професій. Безумовно, усе це зумовлює загальнодержавні потреби створення інноваційних систем підготовки висококваліфікованих фахівців для нових секторів економіки й водночас для модернізації існуючих галузей, яким вкрай потрібне "нове дихання".

Отже, виклики і водночас загрози інформаційно-технологічної доби, динамічні зміни на міжнародних, національних і регіональних ринках праці об'єктивно

зумовлюють необхідність забезпечення випереджувального підходу до підготовки виробничого персоналу. На жаль, нерідко буває так, що на практиці професійна освіта не випереджує ринок праці, а змушена "доганяти" його через відсутність прогнозування й ігнорування результатів наукових пошуків та досліджень за науковими галузями і соціально-економічними напрямками, що спричиняє відставання у змісті і технологіях професійного навчання. За таких умов особливо зростає значення педагогіки праці в системі педагогічних наук, за З. Вятровським, у комплексі наук.

На рис. 3 представлено місце педагогіки праці в комплексі наук, показано її взаємозв'язки з іншими науками (не лише педагогічними, а й технічними, психологічними, медичними), а також вплив глибокого інтердисциплінарного процесу на господарське життя країни, на забезпечення її інноваційного соціально-економічного розвитку.

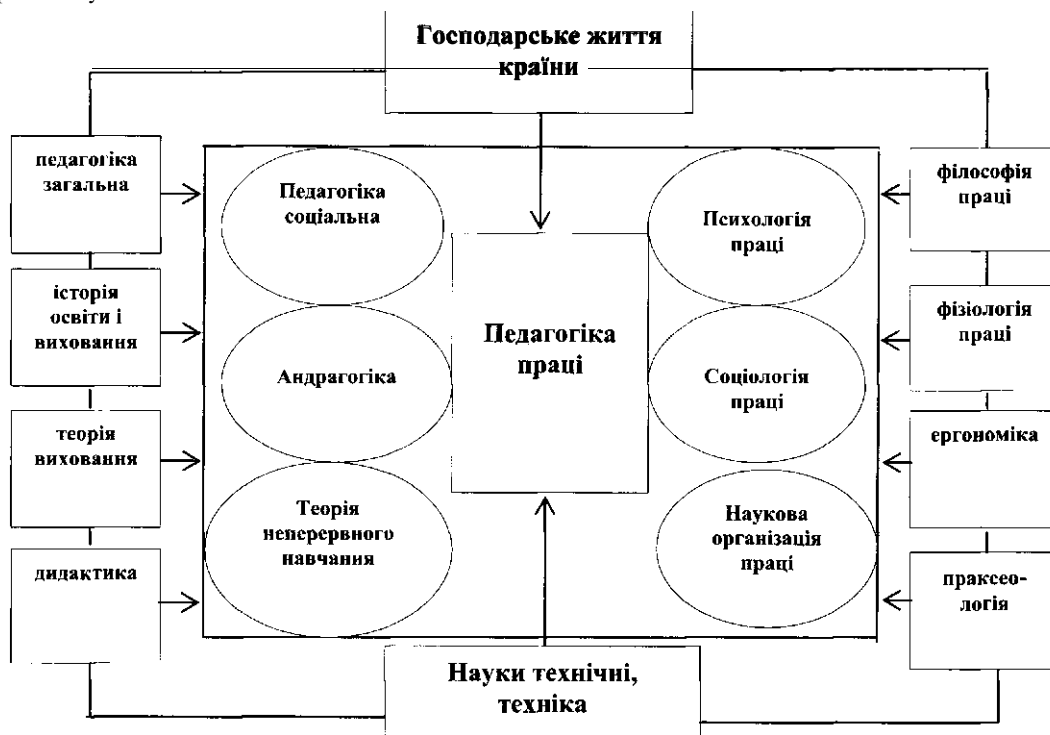

Рис. 3. Місце педагогіки праці в комплексі наук [10, с. 204]

Рис. 3. Місце педагогіки праці в комплексі наук [10, с. 204]

Хоча в цій справі не можна не враховувати глобалізаційні та інтеграційні процеси, вплив світових, зовнішньоекономічних чинників, а серед них і зростання трудової міграції на усіх континентах.

Внутрішні і зовнішні чинники посилюють інтеграційні процеси й помітно впливають на формування нових напрямів у міждисциплінарних дослідженнях (наприклад, психофізіологія праці, психопедагогіка праці). Вважаємо, що до цієї науково обґрунтованої схеми можна було б також додати педевтологію (ресієшо[^]іа) - науку про вчителя. Адже якість підготовки педагога загальноосвітньої, професійної і вищої школи, започаткування підготовки андрагогів для професійного навчання, перенавчання, перекваліфікації дорослих згідно з потребами ринку праці позначаються на розвитку економіки, її інноваційності й ефективності, на "олюдненні" ринку праці, який, на нашу думку, є не лише економічною, а передусім - педагогічною категорією.

Вважаємо, що у визначенні "педагогіка - наука наук" (за Б. Сліверським) немає перебільшення. Адже від педагогічних досліджень, від їх інноваційності і прогностичності, від творчого впровадження і теоретично обґрунтованого використання їх результатів у підготовці фахівців з усіх галузей знань і наукових напрямів залежить розвиток усієї науки. Такої ж думки дотримуються не лише фахівці із соціальних наук, а й точних, природничих, технічних та інших наук. Нас вразило, що 25 червня 2015 р. під час зустрічі на міжнародному семінарі у Березівському вищому професійному училищі Одеської області твердження "педагогіка - наука наук" повторив слово Геннадій Оборський, доктор технічних наук, професор, ректор Одеського національного політехнічного університету. На запитання, чи не запозичив він цей вислів у польського вченого Богуслава Сліверського, почули відповідь: "Ні, не читав його праць, оскільки не володію польською мовою". Наукою наук вважають педагогіку багато інших українських і зарубіжних вчених-педагогів, з-поміж яких і Леонід ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, доктор технічних наук, член-кореспондент НАН України, почесний академік НАПН України, неодноразовий лауреат державних премій України, який впродовж багатьох років був ректором Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". Завдяки мудрості та далекоглядності цього вченого у цьому вищому навчальному закладі реалізується концепція формування гуманітарно-технічної еліти, основу якої становлять теорії і концепції вітчизняних і зарубіжних учених-педагогів.

Педагогіка у світі

Хто б не намагався заперечувати педагогіку як науку і водночас як навчальну дисципліну, або применшити її значення у суспільному й соціально-економічному розвитку, йому не вдасться це зробити. Таке невігластво може тимчасово наробити шкоди, сприяти прийняттю хибних рішень, наслідки яких передбачити важко. Некомпетентні заяви, висновки і дії тих чиновників, які, на жаль, не вивчали педагогіку, не знають цієї науки, що має велику і неперехідну історію, а керують освітньою галуззю на державному рівні, спонукали нас поглянути на педагогіку на карті світу.

З допомогою українських науковців В. Бабушко, Л. Дяченко, К. Котуна, В. Лащихіної, які досліджують різні аспекти порівняльної педагогіки і зарубіжні системи освіти, нами здійснено аналіз по окремих країнах. Викладемо його результати.

У 368 університетах та інших навчальних закладах США вивчаються різні курси педагогіки (Університет Північного Кентуккі, Університет штату Огайо, Університет Східного Кентуккі, Університет Акрона, Університет Індіани Саут-Бенд, Північно-

центральный Університет та ін.). У цій країні діють центри педагогіки (Державний Університет Монклер, штат Нью Джерсі); курс "Педагогіка в освіті вчителя" вивчається у багатьох коледжах (наприклад, за даними Т. Кошманової в університетах США створено понад 300 центрів педагогічної майстерності). Академічний ступінь **доктора педагогічних наук** (ped. D., Doctor of Pedagogy) присвоюються у деяких університетах США видатним педагогам (в інших університетах США).

Різні курси з педагогіки вивчаються в університетах Канади, зокрема: на відділенні педагогіки в Університеті Британської Колумбії; на факультеті освіти, кафедрі планування навчання і педагогіки в Університеті Ванкувера; факультеті освіти "Вестерн Університет" Онтаріо.

У 32 університетах, інститутах та інших вищих навчальних закладах Мексики на ліценціаті, в магістратурі і докторантурі вивчаються різні педагогічні дисципліни (історія та теорія педагогіки, дидактика викладання у вищій школі та ін.).

Різноманітні курси педагогіки пропонують 16 австралійських університетів, зокрема: Федеральний університет Австралії, Католицький університет, Університет Ла Троп та інші.

У Новій Зеландії студенти 7 навчальних закладів вивчають курс педагогіки (Університет Ваїкато, Кентерберійський Університет, Політехнічний інститут технологій). Курси педагогіки представлені в курікулах 6 навчальних закладів Малайзії, трьох - Сингапура, двох - Гонконгу. До цього можна також додати 683 різних курсів у світі з таких напрямів, як: Методики навчання, Освіта, Коучінг і тренінг (усіх рівнів - Професійне навчання, Бакалаврат, Магістратура) [<http://www.hotcoursesabroad.com/study/training-degree> ("Гарячі курси за кордоном")].

Цікаву палітру педагогічних дисциплін мають курікулами педагогічних інститутів, факультетів і відділень університетів багатьох європейських країн. Так, у 44-х університетах Скандинавських країн читаються курси: "Університетська педагогіка" (Університет Аалборга, Копенгаген), "Педагогіка", "Соціальна освіта" (Відділення наукової освіти, Університет Копенгагена) та ін. У Швеції дисципліна "Соціальна педагогіка" представлена у вигляді окремих курсів на першому і другому ступенях навчання. Так, студенти Стокгольмського університету вивчають курс "Соціальна педагогіка в соціальній роботі" (Офіційний сайт Стокгольмського університету. - Режим доступу: <http://www.kau.se/en/education/courses/SMGAK7>). У цьому ж університеті впроваджуються різні курси з педагогіки на різних рівнях підготовки, наприклад: "підготовка вчителя", "дошкільна підготовка", супервізія вчительської діяльності, "планування освітньої діяльності в контексті особливостей розвитку дитини" (Офіційний сайт Карлштадського університету. Режим доступу: <http://www.kau.se/en>). У Гетенбурзькому та інших університетах розвивається новий напрям педагогіки - "тендерна педагогіка" (Офіційний сайт Гетенбурзького університету. - Режим доступу: <http://www.gu.se/english>).

У структурі університетів Польщі, Словаччини, Чехії діють інститути, відділення, факультети педагогіки, студенти яких вивчають різні субдисципліни педагогічної науки. У навчальних закладах Франції вивчаються різні курси з педагогіки, наприклад: курс

"Культура і педагогіка" (Університет Ліона), Школа Танцю Ескола Суперіер у Каннах видає Державний сертифікат вчителя танців після вивчення курсів "Педагогіка", Техніка педагогіки, "Початкова педагогіка", "Психопедагогіка".

Звернемося до питання щодо місця педагогіки у професійній підготовці вчителів в університетах Німеччини. Модель підготовки вчителів у цій країні передбачає два етапи - теоретичний і практичний. Теоретична підготовка охоплює три блоки: дидактика першого навчального предмета; дидактика другого навчального предмета; науки про освіту, що передбачає вивчення педагогіки, психології, філософії, соціології, менеджменту освіти. Узагальнена назва "науки про освіту" використовується на позначення низки дисциплін і не використовується як синонім поняття "педагогіка". Що ж стосується педагогіки як навчальної дисципліни в університетах Німеччини, то вона є обов'язковою не лише у професійній підготовці вчителів, а також інших фахівців, особливо тих, чия праця тісно пов'язана зі спілкуванням та взаємодією з людьми.

На нашу думку, заслуговують на увагу дидактичні підходи до відбору і структурування змісту модулів з дисципліни "Педагогіка", що є обов'язковими у підготовці вчителя. Так, в університеті міста Аугсбург на факультеті психології та соціальних наук вивчається модуль "Загальна педагогіка"; який є обов'язковим для усіх студентів. Зміст цього модуля спрямований на вивчення теорій соціалізації, педагогічної антропології, теорії виховання і навчання, історії розвитку інституцій виховання і навчання [19].

Кафедрою шкільної педагогіки університету міста Аугсбург розроблено модуль "Шкільна педагогіка і дидактика середньої школи". Його загальний зміст охоплює чотири складових: теорії навчання і виховання, критерії ефективності педагогічної діяльності, підготовка та проведення уроку, роль учителя у освітньому процесі середньої школи [20].

Інший підхід можна простежити на прикладі факультету гуманітарних наук університету імені Отто Фрідріха міста Бамберг. Тут вивчається модуль "Педагогіка". Його зміст охоплює вісім взаємопов'язаних напрямів, зокрема: цілі і норми навчання і виховання, педагогічна антропологія, теоретичні основи педагогічної діяльності, основні концепції навчання і виховання, основи емпіричних досліджень, вступ до педагогіки дитинства та родинної педагогіки, основи соціальної педагогіки, теоретичні основи освіти дорослих [21].

В університеті імені Крістіана Альбрехта міста Кіль майбутні вчителі оволодівають змістом модуля "Педагогіка. Навчання і викладання". Його загальний зміст охоплює шість напрямів: теорії навчання і виховання, моделі педагогічної діяльності, роль учителя у навчально-виховному процесі, діагностика у навчально-виховному процесі, інструменти розвитку мотивації до навчання, педагогічна рефлексія [22]. Студенти факультету філософії і теології університету імені Фрідріха Александра міста Ерланген-Нюрнберг вивчають такі дисципліни: педагогіка як наука, історія педагогіки, термін і поняття педагогіки, методи навчання і виховання, форми і напрями педагогічної діяльності, педагогічні технології [23].

Про вагомий роль педагогіки в університетах світу свідчать матеріали, оприлюднені у мережі "YouTube", а також на офіційних сайтах університетів. До цього слід додати, що

на персональних сайтах професорів розміщено дуже багато відеозаписів лекцій на такі теми: "Педагогіка", "Вступ до педагогіки", "Соціальна педагогіка", "Дошкільна і шкільна педагогіка" тощо. У мережі "УоиТиБе" та на персональному сайті доктора Норберта Хуперца, професора педагогічного Інституту у місті Фрайбург є відеозаписи циклу його лекцій "Вступ до педагогіки" (режим доступу: <http://www.wibeor-baden.de/huppertz.htm>), відеолекцій (режим доступу: <http://www.wibeor-baden.de/huppertz/filme.htm>). І таких прикладів багато.

Отже, конкретні приклади по окремих університетах Німеччини підтверджують висновок Фрідріха В. Крона, що педагогіка є ключовим предметом у курікулах професійної підготовки вчителів, а також фахівців різних профілів, які працюють у системі "людина - праця". У зв'язку з цим вважаємо за доцільне додати, що у Польщі навчальна дисципліна "Педагогіка праці" (Pedagogika Pracy) вивчається не лише у вищих педагогічних школах та університетах, а також у технічних, економічних, аграрних та інших інститутах.

У японському досвіді педагогічна наука - фундамент підготовки майбутніх фахівців, а особливо вчителів. Так, у Токійському, Кіотському та інших університетах упродовж десятків років діють педагогічні факультети. Курікулами підготовки майбутніх учителів охоплюють 14-18 навчальних курсів, зокрема: вступ до педагогічної думки, методологія педагогічної освіти, теорія і практика морального виховання, управління освітою та управління школою, методика викладання, освіта і моральність, педагогічна практика та ін. (Токійський Університет); педагогіка, порівняльна педагогіка, розвиток педагогічної теорії освіти, історія педагогічної освіти, розвиток педагогічної освіти, неперервна освіта, методологія освіти, теорія освіти й викладання, неперервна освіта та інші (Кіотський університет). У Японії, як і в багатьох країнах світу, пошанована українська педагогічна думка. Праці Василя Сухомлинського, Івана Зязюна, Антона Макаренка вивчаються і студентами, і науковцями університетів.

Визнання української педагогіки у світі

Як зазначав академік М. Стельмахович, українська педагогіка, "що зародилась, постала й розвивається в Україні, має самобутній національний характер і разом із цим виступає органічним компонентом загальнолюдської педагогічної культури. Основними творцями й носіями української педагогіки та її історії є українці як автохтони України. Свою частку в її розвиток та застосування вносять також представники інших націй, які мешкають в Україні, а також української діаспори" [4, с. 3].

Педагогічні погляди Г. Сковороди, О. Духновича, Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, Б. Грінченка, С. Русової, Г. Вашенка, В. Сухомлинського та інших видатних українських вчених увійшли в історію світової педагогічної думки. "У сузір'ї її корифеїв ім'я К. Ушинського, основоположника педагогічної науки і народної школи, сяє зіркою першої величини. Творча спадщина геніального українського педагога назавжди увійшла в золоту скарбницю світової педагогічної культури і є національною гордістю українського народу" [4, с. 161].

"Українська педагогіка в персоналіях" - це фундаментальне видання за ред. О. В. Сухомлинської є документальним підтвердженням розвитку ідей про освіту і

виховання від X століття до початку XXI століття [8]. Українська педагогіка є надзвичайно важливою складовою світової педагогічної думки. Цей висновок неможливо заперечити.

Заснування АПН України (Указ Президента України від 4 березня 1992 р.), її цілеспрямована діяльність як вищої галузевої наукової установи - усе це сприяє комплексному розвитку педагогічної науки, проведенню фундаментальних і прикладних досліджень з проблем теорії та методики відродження національної школи, розробки й наукового обґрунтування новітніх інформаційних технологій, форм, методів і засобів навчально-виховного процесу, створення програм, підручників та методичних посібників для навчальних закладів. Важливим напрямом є дослідження світових тенденцій розвитку освіти та педагогічної науки, аналіз освітніх стандартів і змісту освіти в зарубіжних країнах, вивчення, узагальнення та поширення вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду [4, с.324]. П'ять томів наукових праць "Педагогічна і психологічна науки в Україні", виданих до 20-річчя НАПН України, свідчать про незаперечні здобутки наших науковців-педагогів і дають змогу окреслити перспективні напрями педагогічних і психологічних досліджень (Т. 1: Загальна педагогіка та філософія освіти. - 368 с; Т. 2: Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. - 400 с; Т. 3: Загальна середня освіта. - 432 с; Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. - 512 с; Т. 5: Вища школа. - 392 с).

Наголосимо також на методологічному значенні матеріалів VI польсько-українського форуму, що відбувся у вересні 2013 р. у Кракові. "Інтердисциплінарність педагогіки та її субдисциплін" (Interdyscyplinarosc pedagogiki i jej subdyscypliny) [9] - така актуальна і водночас дискусійна проблема об'єднала науковців двох країн. І в книзі, виданій до форуму, і у доповідях на пленарних засіданнях, а також у виступах на секціях висловлено чимало думок щодо великої місії педагогіки у цивілізаційному розвитку людства і прогностичного значення результатів міжнародних досліджень з порівняльної педагогіки.

Педагогіка як наука не має кордонів - цю тезу підтверджують численні дані щодо світових, міжнародних і національних товариств та організацій, пов'язаних з порівняльною педагогікою, опубліковані чеським професором Яном Прухою (Jan Prueba) [14, с. 367].

Підсумовуючи, наголосимо, що наука - це та особлива галузь, життєдіяльність якої не підлягає чиновницькому адмініструванню. Будь-які спроби тиску і заборон зазнавали фіаско (досить згадати сумні історії щодо таких "лженаук", як генетика і кібернетика).

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, соціально-економічні потреби інформаційного суспільства об'єктивно зумовлюють гостру необхідність подальшого розвитку педагогіки та її субдисциплін. Адже людина - це складна система, яка не є статичною. Пізнати її намагалися впродовж багатьох віків, однак вона і далі залишається таємницею для науки. Процес її розвитку зупинити неможливо... Нова педагогічна парадигма, що обґрунтована ЮНЕСКО, спрямовує наукову громадськість різних країн світу на об'єднання зусиль у розвитку інноваційних педагогічних досліджень. Від їх ефективності залежить майбутнє світу.

Література:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. - К.: Либідь, 1997. - 374 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень ; АПН України. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.
3. Зязюн І. Як сформувати європейця - мають сказати науковці Інституту проблем виховання АПН України / І. Зязюн // Освіта. - 2007. - 18-25 квітня (№ 19). - С. 2.
4. Любар О. О. Історія української педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко ; за ред. М. Г. Стельмаховича. - К.: Інститут змісту і методів навчання МО України, 1998. - 356 с.
5. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. - Минск : Современное слово, 2005. - 720 с.
6. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. - К. : Пед. думка, 2001. - 356 с.
7. Российская педагогическая энциклопедия : [в 2 т.]. - 1.2 : М-Я. / глав. ред. В. В. Давыдов. - М. : Большая Российская Энциклопедия, 1999. - 672 с.
8. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Сухомлинської. - К. : Либідь, 2005. - Кн. 1: X - XIX ст. - 622, [1] с; Кн. 2: XX ст. - 550, [1] с.
9. Interdyscyplinarnosc pedagogikii: jej subdyscypliny. Pod red. Zofii Szaroty: Franciszka Szloska. Radom, 2013. - 815 s.
10. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. T. IV. P. Wydawnictwo pedagogiczne "Zak". Warszawa. 2005. - 1295 s.
11. Kulbe Annette. Grundwissen Psychologie, Soziologie und Pädagogik: Lehrbuch für Pflegeberufe / 2., überarbeitete Auflage. - Stuttgart: W. Kohlhammer Druckerei GmbH, 2009. - 190 s.
12. Krön F.W. Pedagogika. Kluczowe zagadnienia. Pojęcia. Procesy. Modele. Podręcznik Akademicki. Przekład: Elżbieta Cieslik. - Gdanskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2012. - 395 s.
13. Krüger H.-H., Helsper W. Einführung in Grundbegriffe und Grundfragen der Erziehungswissenschaft / 5. durchgelesene Auflage. - Wiesbaden: Springer Fachmedien GmbH; Oplanden: Leske + Budrich; 2002. - 320 s.
14. Prucha, Jan. Modern! pedagogika / Jan Prucha. - 3., upr. a dopl. vyd. - Praha : Portal, 2005. - 481 s.
15. Prucha, Jan. Pedagogický slovník / Jan Prucha, Eliska Walterová, Jiri Mares. - Vyd. 5., - Praha : Portal, 2008. - 322 s.
16. Pedagogika porównawcza. Podstawy międzynarodowych badań oświatowych. Podręcznik Akademicki. Redakcja naukowa Bogusław Sliwerski. Wydawnictwo naukowe PWN. Warszawa, 2004. - 377 s.
17. Pedagogika. Tom 1. Podstawy nauk o wychowaniu. Redakcja naukowa Bogusław Sliwerski. Gdanskie Wydawnictwo Pedagogiczne. Gdansk. 2006. - 446 s.
18. Sliwerski Bogusław. Edukacja (w) polityce Polityka w edukacji. Inspiracja do badań polityki oświatowej. - Impuls, 2015. - 673 s.
19. Modulhandbuch Allgemeine Pädagogik (Модульна книга "Загальна педагогіка") 2013 рік. Режим доступу: http://www.philso.uni-augsburg.de/lehrstuehle/schulpaed/downloads/Modulhandbuch_Schulpaed_21_10_2013.pdf.
20. Modulhandbuch Schulpädagogik und Didaktik einer Fächergruppe der Mittelschule (Модульна книга "Шкільна педагогіка і дидактика середньої школи") 2013 рік. - Режим доступу: http://www.philso.uni-augsburg.de/lehrstuehle/schulpaed/downloads/Modulhandbuch_Schulpaed_21_10_2013.pdf.

21. **Modulhandbuch Bachelorstudiengang Pädagogik und Pädagogik als Nebenfach (Модульна книга для підготовки бакалаврів педагогіки) 2014 рік.** - Режим доступу: http://www.uni-bamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/huwijaedstodienga_bachelor/MHB/2014_02_06_MHB_BA_PAED_SS_14_II-5_abgestimmt.pdf.
22. **Modulhandbuch Profil lehramt der zwei-fächer-bachelor/ masterstudiengänge an der cau zu kiel (Модульна книга для підготовки вчителя ступеня бакалавра/ магістра),** [http://www.zfl.uni-kiel.de/content/downloads/01-Modulhandbuch-Profil %20Lehramt-WiSe 11 -12.pdf](http://www.zfl.uni-kiel.de/content/downloads/01-Modulhandbuch-Profil%20Lehramt-WiSe11-12.pdf).
23. **Modulhandbuch Bachelorstudiengang Pädagogik 2012 рік (Модульна книга для підготовки бакалаврів педагогіки).** [http://www.paedagogik.phil.unierlangen.de/public/2013/ModulhandbuchBachelorstudiengangO 1 10 2012-1 .pdf](http://www.paedagogik.phil.unierlangen.de/public/2013/ModulhandbuchBachelorstudiengangO1102012-1.pdf).

OD ĀNTYCZNEIPEDA GOGIKI DO SYSTEM NA UK PEDA GOGICZNYCH

W artykule przedstawiono aspekty historyczne i fidozoficzne pedagogiki. Przeanalizowano podejscia metodologiczne ukraińskich, polskich, niemieckich, rosyjskich naukowców do uzasadnienia subdyscyplin pedagogiki. Coraz wieksze znaczenie tendencji dyscyplin pedagogiki i subdyscyplin w kszkoleniu nauczycieli, pracowników socjalnych i innych specjalistow na wszystkich kontynentach swiata.

Słowa kluczowe: *filozofia, pedagogika, subdyscypliny pedagogicznej nauki, ukraińska pedagogika.szkolenia pedagogiczne.*

FROM THE ANCIENT PEDA GOGYTO THE SYSTEM OF PEDA GOGICAL SCIENCES

The article deals with the historical and philosophical aspects of pedagogy. It analyzes the methodological approaches of Ukrainian, Polish, German, Russian scientists to study its subdiscipline. In the article, the author traces tendency to strengthen the importance of pedagogy disciplines and its subdisciplines in teachers', social workers 'and other professionals 'training on all continents.

Key words: *philosophy, pedagogy, pedagogy subdisciplines, Ukrainian pedagogy, courses on pedagogy.*

OT ANTIЧНОЙ ПЕДАГОГИКИ К СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НА УК

Освещены историко-философские аспекты развития педагогической науки. Проанализированы методологические подходы украинских, польских, немецких, российских ученых к обоснованию её субдисциплин. Прослежено тенденцию усиления значения педагогики и её субдисциплин в подготовке учителей, работников социальной сферы и других специалистов на всех континентах мира.

Ключевые слова: *философия, педагогика, субдисциплины педагогической науки, украинская педагогика, учебные курсы по педагогике.*